

ТЕМА 8. ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА СУДДІ

План:

1. Етичні стандарти суддівської діяльності: джерела та еволюція
2. Специфіка етичних вимог до поведінки судді
3. Бангалорські принципи поведінки суддів та їх імплементація в Україні
4. Суддівська доброчесність: поняття та складові
5. Етичні аспекти взаємодії судді з учасниками судового процесу
6. Етика взаємовідносин у суддівському корпусі
7. Суддівська етика поза межами судової установи
8. Етичні виклики у роботі судді: аналіз практичних ситуацій
9. Довіра до суду як етична категорія та професійна відповідальність судді

Перелік ключових термінів і понять: професійна етика судді, Бангалорські принципи поведінки суддів, суддівська доброчесність, Кодекс суддівської етики, незалежність судді, неупередженість судді, чесність та непідкупність, компетентність та старанність, етичні стандарти суддівської діяльності, суддівське самоврядування, конфлікт інтересів, Громадська рада доброчесності, політична нейтральність судді, дисциплінарна відповідальність судді, довіра до суду, рівність та недискримінація, етика взаємовідносин у суддівському корпусі, репрезентативна функція судді, моніторинг способу життя судді, фінансова доброчесність.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні етапи еволюції етичних стандартів суддівської діяльності в Україні можна виокремити?
2. Чим обумовлена специфіка етичних вимог до поведінки судді порівняно з іншими правничими професіями?
3. Які шість фундаментальних цінностей закріплені в Бангалорських принципах поведінки суддів?
4. Яким чином відбулася імплементація Бангалорських принципів в українське законодавство?
5. Що таке суддівська доброчесність та які її основні складові?
6. Які механізми забезпечення та перевірки суддівської доброчесності існують в Україні?
7. Які основні етичні принципи регулюють взаємодію судді з учасниками судового процесу?
8. Які етичні вимоги висуваються до поведінки судді поза межами судової установи?
9. Які принципи лежать в основі етики взаємовідносин у суддівському корпусі?
10. Як поведінка судді впливає на формування довіри до суду?
11. Які основні нормативно-правові акти регулюють етичні стандарти суддівської діяльності в Україні?
12. Які обмеження встановлені для суддів щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності?

13. Які етичні виклики можуть виникати у роботі судді при взаємодії з медіа?

14. Які етичні аспекти використання суддею соціальних мереж?

15. Як співвідносяться поняття незалежності судді та його відповідальності перед суспільством?

Тести для самоконтролю:

1. *Який документ є основним міжнародним стандартом суддівської етики?*

- а) Magna Carta судової влади
- б) Бангалорські принципи поведінки суддів
- в) Європейська хартія про статус суддів
- г) Монреальська декларація про незалежність правосуддя

2. *Кодекс суддівської етики в Україні затверджується:*

- а) Верховною Радою України
- б) З'їздом суддів України
- в) Верховним Судом
- г) Вищою радою правосуддя

3. *Які з перелічених цінностей НЕ входять до Бангалорських принципів поведінки суддів?*

- а) Незалежність
- б) Патріотизм
- в) Рівність
- г) Компетентність і старанність

4. *Яке положення відповідає принципу незалежності судді?*

- а) Суддя повинен урахувати громадську думку при прийнятті рішень
- б) Суддя повинен виконувати свої професійні обов'язки незалежно, виходячи виключно з фактів та закону
- в) Суддя повинен узгоджувати важливі рішення з керівництвом суду
- г) Суддя повинен враховувати позицію виконавчої влади у резонансних справах

5. *Які з перелічених видів діяльності суддя може поєднувати з суддівською?*

- а) Підприємницьку діяльність
- б) Адвокатську діяльність
- в) Наукову, викладацьку чи творчу діяльність
- г) Політичну діяльність

6. *Що означає принцип «peto iudex in causa sua»?*

- а) Слід вислухати й іншу сторону
- б) Ніхто не може бути суддею у власній справі
- в) Суддя є уособленням справедливості
- г) Правосуддя має бути не тільки здійснене, але й має бути видно, що воно здійснене

7. *Яка інституція сприяє Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді критеріям професійної етики та доброчесності?*

- а) Рада суддів України
- б) Громадська рада доброчесності
- в) Національна школа суддів України
- г) Верховний Суд

8. *За якими критеріями проводиться кваліфікаційне оцінювання суддів?*

- а) Компетентність, професійна етика та доброчесність
- б) Стаж, досвід роботи та освіта
- в) Кількість розглянутих справ та швидкість їх розгляду
- г) Знання іноземних мов, комп'ютерна грамотність та комунікабельність

9. *Який принцип НЕ входить до основних етичних вимог до поведінки судді?*

- а) Незалежність
- б) Неупередженість
- в) Конкурентність
- г) Чесність та непідкупність

10. *Що розуміється під суддівською доброчесністю?*

- а) Інтегративна морально-етична характеристика особи судді, що відображає його відданість високим стандартам поведінки
- б) Відсутність дисциплінарних стягнень протягом кар'єри судді
- в) Високий рівень матеріального забезпечення судді
- г) Наявність значного досвіду роботи в судовій системі

11. *Які обмеження встановлені для суддів щодо політичної діяльності?*

- а) Суддя не може належати до політичних партій і брати участь у політичній діяльності
- б) Суддя може належати до політичних партій, але не брати участь у їх керівних органах
- в) Суддя може брати участь у політичній діяльності в неробочий час
- г) Суддя може бути членом політичної партії, якщо це не впливає на його неупередженість

12. *Який з наведених прикладів НЕ є порушенням суддівської етики?*

- а) Публічна критика судового рішення колеги
- б) Виступ на науковій конференції з питань судочинства
- в) Публічна підтримка політичної партії на виборах
- г) Отримання цінного подарунка від учасника процесу

13. *Який аспект НЕ включається до поняття фінансової доброчесності судді?*

- а) Відповідність рівня життя офіційним доходам
- б) Прозорість фінансового стану
- в) Відсутність незаконного збагачення
- г) Наявність фінансових інвестицій у цінні папери

14. *Яка подія стала важливим стимулом для вдосконалення механізмів імплементації Бангалорських принципів в Україні?*

- а) Прийняття Конституції України
- б) Рішення у справі «Олександр Волков проти України»
- в) Ухвалення Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

г) Створення Вищої ради правосуддя

15. Який фактор НЕ впливає на формування довіри до суду?

а) Справедливість судових рішень

б) Неупередженість та незалежність суддів

в) Добросовісність суддів

г) Вік та стать суддів

Практичні завдання:

1. Проаналізуйте положення Кодексу суддівської етики України та Бангалорських принципів поведінки суддів. Виявіть спільні та відмінні риси цих документів. Визначте, які положення Бангалорських принципів найповніше імплементовані в українське законодавство, а які потребують додаткового врегулювання.

2. Дослідіть 3-5 рішень Вищої ради правосуддя щодо притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за порушення етичних норм. Визначте типові порушення етичних стандартів, виявіть їх причини та запропонуйте заходи профілактики таких порушень.

3. Розробіть модель етичної поведінки судді в соціальних мережах, яка б відповідала вимогам суддівської етики та не обмежувала надмірно конституційні права судді на самовираження. Обґрунтуйте запропоновані обмеження та рекомендації.

4. Проведіть порівняльний аналіз етичних вимог до судді та представників інших правничих професій (адвоката, прокурора, нотаріуса). Визначте спільні етичні принципи та специфічні вимоги до кожної з професій. Обґрунтуйте суворіші обмеження щодо поведінки судді порівняно з іншими правничими професіями.

5. Розробіть програму тренінгу з питань суддівської етики для кандидатів на посаду судді. Визначте ключові теми, форми роботи, методи навчання та очікувані результати.

6. Проаналізуйте рішення Європейського суду з прав людини у справах щодо України, де порушувалося питання незалежності та неупередженості суду. Визначте основні проблеми у сфері суддівської етики, які виявив ЄСПЛ, та запропонуйте шляхи їх вирішення.

7. Розробіть стратегію підвищення довіри суспільства до судової влади в Україні через вдосконалення етичних стандартів суддівської діяльності. Визначте ключові напрями, заходи, очікувані результати та критерії оцінки ефективності запропонованої стратегії.

Теми доповідей для презентації на практичному занятті:

1. Історична еволюція етичних стандартів суддівської діяльності: від античності до сучасності.

2. Бангалорські принципи поведінки суддів: історія створення, зміст та значення для розвитку суддівської етики.

3. Порівняльний аналіз кодексів суддівської етики різних країн: спільні риси та національні особливості.

4. Роль органів суддівського самоврядування у забезпеченні дотримання етичних стандартів в Україні.

5. Моніторинг способу життя судді як механізм забезпечення суддівської доброчесності: світовий досвід та українські реалії.

6. Етичні аспекти використання суддею соціальних мереж та інших форм публічної комунікації.

7. Конфлікт інтересів у діяльності судді: механізми виявлення, запобігання та врегулювання.

8. Діяльність Громадської ради доброчесності та її вплив на формування етичних стандартів суддівської діяльності в Україні.

9. Співвідношення принципів незалежності судді та його підзвітності суспільству.

10. Етичні аспекти взаємодії судді з представниками засобів масової інформації.

11. Особливості етичних вимог до поведінки судді в приватному житті.

12. Практика Європейського суду з прав людини щодо питань суддівської етики та її вплив на формування національних стандартів.

Ситуативні задачі:

1. Суддя районного суду Петренко І.В. веде активну сторінку в соціальній мережі Facebook, де періодично коментує резонансні суспільно-політичні події. В одному з постів він різко критикував законопроект, який розглядався Верховною Радою України, називаючи його «антиконституційним» та «загрозою для незалежності судової влади». Через деякий час до провадження судді Петренка І.В. надійшла справа про визнання незаконним рішення органу місцевого самоврядування, прийнятого на підставі аналогічних положень, які містяться в законопроекті, що був критикований суддею.

До Вищої ради правосуддя надійшла скарга від учасника процесу щодо неетичної поведінки судді Петренка І.В. та наявності підстав для його відводу. Скаржник стверджував, що публічна позиція судді щодо законопроекту свідчить про його упередженість у справі, та вимагав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за порушення вимог щодо політичної нейтральності.

Чи має місце порушення суддею Петренком І.В. норм суддівської етики? Які етичні стандарти щодо публічних висловлювань судді порушені в даній ситуації? Чи є підстави для відводу судді та притягнення його до дисциплінарної відповідальності?

2. Суддя Апеляційного суду Іваненко О.П. є визнаним експертом у галузі цивільного права та регулярно викладає на курсах підвищення кваліфікації для адвокатів, які організовує приватна юридична компанія. За свою викладацьку діяльність суддя отримує винагороду. Один із засновників цієї юридичної компанії є давнім другом судді Іваненка О.П., про що знають багато колег. До провадження судді Іваненка О.П. надійшла цивільна справа, в якій стороною виступає клієнт зазначеної юридичної компанії, а представником цієї сторони є адвокат, який нещодавно був слухачем курсу, який викладав суддя.

Суддя Іваненко О.П. не заявив самовідвід у справі, вважаючи, що його знайомство з засновником юридичної компанії та викладацька діяльність не впливатимуть на його неупередженість. Інша сторона у справі, дізнавшись про ці факти, подала заяву про відвід судді.

Чи наявний у цій ситуації конфлікт інтересів? Чи повинен був суддя Іваненко О.П. заявити самовідвід? Чи відповідає викладацька діяльність судді етичним стандартам щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності? Як має бути вирішено питання про відвід судді?

3. Суддя Вищого спеціалізованого суду Кравченко А.М. у вихідні дні відпочивав у престижному гірськолижному курорті разом із відомим бізнесменом Сидоренком В.В., їхні сім'ї товаришують вже кілька років. В соціальних мережах з'явилися фотографії, на яких суддя та бізнесмен разом проводять дозвілля. Через місяць після відпочинку до провадження судді Кравченка А.М. надійшла справа, в якій однією зі сторін була компанія, бенефіціарним власником якої є Сидоренко В.В.

Суддя Кравченко А.М. не вбачав підстав для самовідводу, оскільки вважав, що їхні особисті стосунки не вплинуть на його об'єктивність у розгляді справи. Проте представник протилежної сторони, посилаючись на фотографії з соціальних мереж, подав заяву про відвід судді.

Чи є в діях судді порушення етичних норм? Чи повинен був суддя Кравченко А.М. заявити самовідвід? Які етичні аспекти приватного спілкування судді з потенційними учасниками судових процесів? Як має бути вирішена заява про відвід?

4. На щорічній конференції суддів міста було проведено круглий стіл щодо проблемних питань застосування нового процесуального кодексу. Під час дискусії суддя місцевого суду Сергієнко Т.В. висловила різку критику на адресу суддів апеляційної інстанції, зокрема зазначила, що їхня практика є «непослідовною», «юридично необґрунтованою» та «такою, що суперечить принципу верховенства права». Суддя апеляційного суду Мельник Р.О., який був присутній на заході, сприйняв ці висловлювання як особисту образу та звернувся до Вищої ради правосуддя зі скаргою на неетичну поведінку судді Сергієнко Т.В., вважаючи, що вона порушила принципи поваги та колегіальності у суддівському корпусі.

Чи можна вважати висловлювання судді Сергієнко Т.В. порушенням етичних норм щодо взаємовідносин у суддівському корпусі? Які етичні межі критики судових рішень колег? Чи є підстави для притягнення судді Сергієнко Т.В. до дисциплінарної відповідальності?

5. Суддя господарського суду Коваленко П.Д. отримав у спадок від батька частку в статутному капіталі ТОВ «Енергопромбуд», яке є активним учасником господарських відносин та часто бере участь у судових процесах. Суддя Коваленко П.Д. не вжив заходів для відчуження цієї частки, мотивуючи це тим, що не бере безпосередньої участі в управлінні товариством та не впливає на його діяльність. Через деякий час до провадження судді надійшла справа, в якій однією зі сторін було підприємство, що мало спільні економічні

інтереси з ТОВ «Енергопромбуд», хоча формально вони не були пов'язаними особами.

Чи відповідає ситуація з корпоративними правами судді Коваленка П.Д. вимогам фінансової доброчесності? Які заходи мав вжити суддя після отримання корпоративних прав? Чи є підстави для відводу судді у справі підприємства, що має спільні економічні інтереси з ТОВ «Енергопромбуд»?